

ІНСТИТУЦІЇ САМОРЕГУЛЮВАННЯ НА РИНКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ УКРАЇНИ

В статті досліджено передумови виникнення саморегульованих організацій та необхідності їх подальшого розвитку на вітчизняному ринку перестрахування. Обґрунтовано доцільність оптимального поєднання державного регулювання та саморегулювання, що забезпечує високу прозорість та інформаційну досконалість перестраховального ринку, повноцінне нормативно-правове забезпечення та якісне надання перестраховальних послуг.

The article studied conditions of self-regulatory organizations appearing and the necessity for further development on the domestic reinsurance market. The author are identified the necessity of optimal combination of government regulation and self-regulation, that provides high transparency and information perfection on reinsurance market, a full regulatory ensuring and reinsurance services high quality.

Ключові слова: саморегулювання, інститут саморегулювання, саморегульовані організації, ринок перестрахування, державне регулювання.

Постановка проблеми. Держава на ринку перестрахування є інституціональним регулятором і центральним інституційним новатором – суб'єктом, що розробляє і визначає через систему права правила та норми поведінки, здійснює державний страховий нагляд за їх дотриманням, суб'єктом, що стимулює розвиток цього ринку. Захист інтересів перестраховальників забезпечує державне регулювання перестрахування на основі заходів макроекономічного, інституціонального і галузевого характеру.

Вітчизняні реалії засвідчують, що окрім держави, як основного інституціонального регулятора перестраховального ринку, посилюються регулюючі процеси з боку інституцій саморегулювання. Тому, при удосконаленні інституціональних засад ринку перестрахування, вирішенні найбільш важливих проблем його розвитку, необхідно оптимально поєднувати діяльність державних інституцій та саморегульованих організацій ринку, що дасть можливість врахувати та реалізувати інтереси усіх учасників національного ринку перестрахування.

Аналіз останніх досліджень. Значний внесок у дослідження проблем регулювання ринку перестрахування зробили такі вчені-економісти, як О. Залетов, А. Завада, М. Жилкіна, Н. Ткаченко, Т. Яворська, О. Філонюк. Однак, інституціональні форми і механізми договірних відносин, інститут саморегулювання на вітчизняному перестраховальному ринку ще недостатньо досліджені, а тому потребують розробки та впровадження у перестраховальну практику.

Метою статті є дослідження основних передумов виникнення саморегульованих організацій та необхідності їх подальшого функціонування на ринку перестрахування.

Вклад матеріалу. В процесі регулювання перестраховального ринку особливе місце належить механізмам саморегулювання, які не перешкоджають процесам державного регулювання, а лише доповнюють їх. Державне регулювання сприяє коригуванню саморегульованих процесів на ринку перестрахування з метою збалансування інтересів учасників страхування та перестрахування. І як зазначає О.М. Залетов, “саморегулювання – це підтримане державою делегування регулюючих функцій окремим галузевим об'єднанням учасників ринку” [1, с.271]. При цьому, на думку автора, сутність делегування полягає у максимальному усуненні впливу держави на ринок, щоб забезпечити сувору конкуренцію всіх з усіма. За такого розуміння у світовій практиці розглядають сутність делегованого саморегулювання, зокрема, як передачу державою частини своїх функцій щодо регулювання ринку саморегульованій організації та встановлення прав та обов'язків щодо її діяльності.

Відповідно до Федерального закону РФ “Про саморегулівні організації” №315-ФЗ від 01.12.2007 р. саморегулювання – це самостійна й ініціативна діяльність, яка здійснюється суб’єктами підприємницької або професійної діяльності, змістом якої є розробка й встановлення стандартів і правил зазначеної діяльності, а також контроль за дотриманням вимог зазначених стандартів і правил [2]. Відтак, у російському законодавстві саморегулювання носить добровільний характер та припускає встановлення правил учасниками саморегулівної організації без ухвалення правових вимог або норм з боку держави.

Зазначимо, що в діючих законодавчих актах України відсутнє визначення поняття “саморегулювання”. Колектив авторів Проекту Закону України “Про фахові саморегулівні і самоврядні об’єднання” №4841-1 від 10.09.2009 р. під саморегулюванням розуміють наявність у системі управління ознак, що відповідають критеріям фахової відповідності та які дозволяють встановлювати і підтримувати бажаний режим функціонування системи у співпраці з органами державної влади та іншими зацікавленими сторонами [3]. При цьому автори наголошують на необхідності дотримання законодавчо визначених ознак, які створюють можливості для саморегулювання та професійного самоврядування, а відтак розглядають оптимальне поєднання елементів двох зазначених вище видів саморегулювання (делегованого та добровільного).

На нашу думку, до основних передумов виникнення саморегулівних організацій та необхідності їх подальшого функціонування на ринку перестрахування належать:

1) більшість положень перестраховальних процесів практично не врегульовані діючим страховим законодавством, відтак проведення різноманітних форм і методів перестрахування зумовлює необхідність застосування на основі принципу найвищої добросовісності звичаїв ділового обороту і розробки з їх допомогою кодексів професійної етики. Відтак, створення та функціонування саморегулівних організацій на ринку розширює можливості вибору ефективних форм регулювання перестраховального ринку та забезпечує інституціональну альтернативу державному регулюванню;

2) розробка рекомендованих правил та стандартів діяльності на перестраховальному ринку, типових правил договорів перестрахування, застосування яких на практиці спрощує процес вибору перестрахового продукту страховиками і допомагає здійснити їм оптимальний вибір з метою задоволення своїх потреб;

3) високий ступінь залежності ринку перестрахування від дій одного або декількох його учасників, оскільки можливе зменшення рівня довіри між ними або до галузі в цілому, у зв’язку з неякісним наданням перестраховальних послуг, що змушує об’єднання страховиків формувати професійні бар’єри для недобросовісних учасників ринку шляхом створення відповідних організацій для захисту їх інтересів;

4) здійснення відповідних заходів, спрямованих на боротьбу із зловживаннями на ринку перестрахування, які доцільно реалізувати на основі об’єднання зусиль професійних учасників ринку перестрахування, зокрема, за допомогою створення єдиної бази звітних даних і встановлення стандартів надання інформації та системи заходів для підтримки цих стандартів, що створить можливості для подолання негативних наслідків на ринку без втручання державних органів влади на добровільних і нормативних засадах;

5) низький рівень кваліфікації суб’єктів перестраховального ринку та спеціалістів з організації професійної оцінки ризиків і андеррайтингу зумовлює необхідність їх навчання та підвищення кваліфікації у спеціалізованих навчальних центрах, які доцільно створювати при об’єднаннях страховиків, що сприяє формуванню якісної професійної страхової освіти. Зокрема, в Україні такий центр підготовки та перепідготовки кадрів на страховому ринку організовано Лігою страхових організацій;

6) невизначеність у кадровому забезпеченні діяльності Нацкомфінослуг і її пасивна позиція підвищує роль саморегулювання на страховому і перестраховальному ринках, учасники якого досить часто змушені самостійно приймати рішення за участі саморегулівних організацій.

При цьому ефективний розвиток саморегулівних організацій у сфері перестрахування можливий лише за умови, коли держава регулює перестраховальну діяльність, встановлюючи певні вимоги і норми, та водночас покладає вирішення частини проблем на інституції, створені самими учасниками перестраховального ринку, для врегулювання відносин між його учасниками та іншими державними і ринковими інституціями. Слушно стверджує О.М. Залетов, що “введення інститутів саморегулювання страхового (перестрахового) ринку, на тлі

поступового скорочення ролі держави в економіці сприяє зниженню державних витрат на регулювання, велику гнучкість і більше врахування інтересів інститутів страхового ринку. Однак слід визначити, що держава повинна продовжувати встановлювати певні “правила гри” на ринку, так як використання інституту саморегулювання як альтернативного державному, може призвести до суттєвого обмеження конкуренції, створення нових або збільшення вже існуючих бар’єрів входження на ринок” [4, с.44]. Отже, інституційне середовище ринку перестраховування формують такі ринкові інституції, як саморегулювні організації, через які державні інституції можуть впливати на учасників ринку та забезпечувати збалансування їх економічних інтересів.

Серед інституцій саморегулювання ринку перестраховування в Україні доцільно виділити Лігу страхових організацій України (ЛСОУ), Асоціацію “Страховий бізнес”, Українську федерацію ubezpieczenia, які неодноразово виступали на захист інтересів суб’єктів ринку перестраховування шляхом внесення пропозицій стосовно вдосконалення нормативно-правової бази їх діяльності, доведення до учасників ринку законодавчих актів з питань, що стосуються перестраховування. Отже, формування державного регулювання ринку перестраховування в Україні, яке базується на гармонійному поєднанні методів законодавчого і нормативно-правового регулювання, стимулювання діяльності організацій інституціональної, ділової і посередницької інфраструктури, повинно здійснюватися за одночасної участі держави і об’єднань страховиків.

Тривала кадрова невизначеність у керівництві Нацкомфінпослуг в 2011 році та пасивна позиція регулятора у сфері ринку страхування (перестраховування) посилює роль саморегулювання. Відповідно в 2011 році саморегулювними організаціями було вирішено низку суттєвих проблем. Зокрема, МТСБУ було запроваджено європротокол згідно до нового закону про обов’язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів, процедура урегулювання збитків за яким відповідає міжнародним стандартам. Крім того, вперше досягнуто уніфікації підходів до акредитації страхових компаній в банківських установах відповідно до затверджених “Правил співпраці страховиків і банків, пов’язаних з страхуванням”. Такі зміни, запроваджені саморегулювними організаціями, сприятимуть якісному розвитку страхових і перестраховальних послуг, швидшим темпам інтеграції ринку перестраховування у світовий страховий простір.

Наявність в Україні значної кількості страховиків на страховому (перестраховальному) ринку, які об’єднують свої зусилля не тільки з метою захисту і лобювання власних інтересів, але і з метою прийняття ефективних управлінських рішень та вирішення суттєвих проблем ринку, створює практичне підґрунтя для передачі саморегулювним організаціям окремих функцій держави з регулювання страхової (перестрахової) діяльності. Відповідно, представниками Комітету з питань промислової і регуляторної політики та підприємництва розроблено Проект Закону України “Про саморегулювальні організації” №4841-д від 23.07.2010 р. Однак, незважаючи на високу активність саморегулювних організацій в багатьох сферах економіки, 03.02.2011р. Проект не було ухвалено, у зв’язку з необхідністю його доопрацювання.

На думку Голови Ради Ліги страхових організацій України О. Філонюка, вирішити проблему комплексного підходу до удосконалення нормативно-правового забезпечення страхового (перестраховального) ринку може і повинна єдина саморегулювна організація, що об’єднає всіх без винятку учасників страхового ринку. При цьому він стверджує, що тільки така структура може вести відкритий і конструктивний діалог з органами державної влади, вказуючи на недоліки при прийнятті тих або інших рішень, вносячи консолідовані пропозиції з боку бізнесу [5, с.3]. Однак, дозволимо собі не погодитися з автором такої пропозиції, оскільки єдина саморегулювна організація на страховому ринку не зможе в повному обсязі виконувати функції регулювання усіх своїх членів за різними класами їх бізнесу. Відповідно, ми дотримуємося думки, стосовно якої на ринку повинні функціонувати багато саморегулювних організацій, кожна з яких має захищати інтереси своїх членів за чітко визначеним напрямом діяльності.

Зазначимо, що Українською федерацією страхування розроблено власний проект Стратегії розвитку страхового ринку України в 2012-2020 роках, метою якої є відродження первинної ролі страхування як суспільно-корисної функції захисту майнових інтересів громадян, суб’єктів економічної діяльності та держави на основі розбудови конкурентоспроможного, відкритого, платоспроможного, оснащеного найсучаснішими

інфраструктурою, технологіями страхового ринку, з привабливим та широким асортиментом якісних страхових послуг та інструментів, гарантованим рівнем захисту прав споживачів та сучасними методами регулювання і нагляду із залученням інститутів саморегулювання [6].

Висновки. Підбиваючи підсумки, зазначимо, що функціонування і розвиток ринку перестраховування передбачає активну участь держави як регулятивного органу і як суб'єкта ринкових відносин. При цьому державне регулювання враховує не лише особливості перестраховальної діяльності, а й політичні, економічні і соціальні чинники. Уся сукупність таких чинників визначає специфіку системи регулювання національного ринку перестраховування.

Для ефективного розвитку вітчизняного ринку перестраховування доцільним є оптимальне поєднання державного регулювання та саморегулювання, що забезпечить йому високу прозорість та інформаційну досконалість, повноцінне нормативно-правове забезпечення та якісне надання перестраховальних послуг. В сучасних складних умовах економічного розвитку особливо необхідні реальні повноваження сильного, професіонального регулятора, який спрямує свої зусилля і ресурси на головні питання розвитку ринку перестраховування і за допомогою власних професіональних дій сприятиме задоволенню інтересів усіх учасників ринку. Зауважимо, що за рахунок спільних інтересів держави, страховиків та їх професійних об'єднань щодо удосконалення законодавчого регулювання ринків страхування і перестраховування розроблено Законопроект "Про внесення змін до Закону України "Про страхування" №9614 від 19.12.2011 р. [7], який на даний момент знаходиться на доопрацюванні в робочій групі.

Наступним кроком є розробка Стратегії розвитку ринку перестраховування в Україні на 2012-2020 роки, ініціатором якої виступає Ліга страхових організацій України. В умовах недооцінки вагомості суспільної ролі страхування і перестраховування державою саморегулятивні організації беруть на себе повноваження у вирішенні проблем реального стану перестраховального ринку та окреслення векторів його розбудови шляхом оновлення страхового законодавства, оздоровлення ринку, запровадження ефективних механізмів протидії та подолання наслідків фінансової кризи на ньому з метою формування в Україні прозорого та конкурентоспроможного ринку перестраховування європейського зразка, з високим рівнем якості надання послуг та надійності перестраховального захисту.

Література

1. Залетов О.М. Убезпечення життя: моногр. / О.М. Залетов. – К.: Міжнародна агенція "БІЗОН", 2006. – 688 с.
2. Федеральный закон Российской Федерации от 1 декабря 2007 г. №315-ФЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rg.ru/2007/12/06/samoreg-dok.html>.
3. Проект Закону України "Про фахові саморегулятивні і самоврядні об'єднання" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb.../webproc4_1?pf3511=36102.
4. Залетов О.М. Саморегулювання на страховому ринку: економічна сутність і принципи / О.М. Залетов // Страхова справа. – 2012. – №1 (45). – С.42-45.
5. Филонюк А. Саморегулирование в сфере страхования: аннотация законопроекта № 5122 / А. Филонюк // Insurance TOP. – 2009. – №4. – С.3.
6. Проект Стратегії розвитку страхового ринку України на 2011-2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ufu.org.ua/about/activities/strategic_initiatives/5257.
7. Проект Закону "Про внесення змін до Закону України "Про страхування" №9614 від 19.12.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=42141.